

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 192 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan	30
Iloxmonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan	86
Akmal Boymurodov	
Aktsiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
В условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlar.....	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Bank likvidligini boshqarishda valyuta kursi barqarorligini ta'minlash mexanizmlari.....	166
Sattorova Nasiba G'anijon qizi	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston.....	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish.....	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'anijon qizi	

PUL BOZORI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA TIJORAT BANKLARIDA LIKVIDLIKNI BOSHQARISH SAMARADORLIGI

Sattorova Nasiba G'anjon qizi

“Bank ishi” kafedrası katta o'qituvchisi,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
elektron pochta: nasiba_sg7@mail.ru
ORCID: 0000-0003-2967-9830

Annotatsiya: Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarining likvidlikni boshqarishdagi o'rni va uning samaradorligi tahlil qilinadi. O'zbekiston moliyaviy tizimi doirasida qisqa va uzoq muddatli likvidlik ko'rsatkichlari (LCR, NSFR, kredit-depozit nisbati) asosida bank faoliyatining holati o'rganildi. Tadqiqotda statistik va solishtirma tahlil metodlari qo'llanilib, 2020–2024-yillar davomida tijorat banklarining likvidlik siyosati va Markaziy bankning tartibga solish mexanizmlari tahlil qilindi. Xulosa va takliflar bozor infratuzilmasini mustahkamlash, moliyaviy vositalarni diversifikatsiya qilish, shuningdek, texnologik integratsiyani chuqurlashtirish zarurligini ko'rsatadi. Mazkur maqola O'zbekiston pul bozorining barqaror ishlashiga xizmat qiluvchi amaliy yondashuvlarni taklif qiladi.

Kalit so'zlar: Pul bozori, likvidlik, tijorat banklari, LCR, NSFR, kredit-depozit nisbati, moliyaviy barqarorlik, Markaziy bank, likvidlik boshqaruvi, monetar siyosat, bank risklari.

Аннотация: В статье анализируется роль и эффективность управления ликвидностью коммерческими банками в обеспечении стабильности денежного рынка. В рамках финансовой системы Узбекистана изучено состояние деятельности банков на основе показателей краткосрочной и долгосрочной ликвидности (LCR, NSFR, соотношение кредитов и депозитов). В исследовании применялись статистические и сравнительные методы анализа, охватывающие период 2020–2024 годов, с акцентом на политику ликвидности коммерческих банков и регулирующие механизмы Центрального банка. Сделанные выводы и предложения указывают на необходимость укрепления рыночной инфраструктуры, диверсификации финансовых инструментов, а также углубления технологической интеграции. Данная статья предлагает практические подходы, способствующие устойчивому функционированию денежного рынка Узбекистана.

Ключевые слова: Денежный рынок, ликвидность, коммерческие банки, LCR, NSFR, соотношение кредитов и депозитов, финансовая стабильность, Центральный банк, управление ликвидностью, монетарная политика, банковские риски.

Abstract: This article analyzes the role and effectiveness of liquidity management by commercial banks in ensuring the stability of the money market. Within the framework of Uzbekistan's financial system, the study examines the state of banking operations based on short-term and long-term liquidity indicators (LCR, NSFR, and the loan-to-deposit ratio). Statistical and comparative analysis methods were employed to assess the liquidity policy of commercial banks and the regulatory mechanisms of the Central Bank over the period 2020–2024. The conclusions and recommendations highlight the need to strengthen market infrastructure, diversify financial instruments, and deepen technological integration. This article proposes practical approaches that contribute to the stable functioning of Uzbekistan's money market.

Key words: money market, liquidity, commercial banks, LCR, NSFR, loan-to-deposit ratio, financial stability, Central Bank, liquidity management, monetary policy, banking risks.

KIRISH

Pul bozori har bir mamlakat moliyaviy tizimining barqarorligini ta'minlovchi muhim bo'g'in hisoblanadi. Ayniqsa, tijorat banklarining likvidlikni boshqarish darajasi bevosita bu bozordagi o'zgaruvchanliklarga ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston sharoitida so'nggi yillarda moliyaviy islohotlar, bank sektorining raqamli transformatsiyasi va monetar siyosatning takomillashuvi fonida likvidlikni samarali boshqarish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur maqolada tijorat banklari faoliyatida likvidlikni boshqarish mexanizmlari tahlil qilinib, ularning pul bozori barqarorligiga ta'siri baholanadi.

O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida so'nggi yillarda olib borilayotgan islohotlar, xususan, bank sektorini raqamlashtirish, monetar siyosatning erkinlashtirilishi, valyuta bozorining liberallashtirish va banklararo operatsiyalarning takomillashuvi pul bozori faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. 2023–2024-yillarda tijorat banklarida likvidlik boshqaruvining institutsional asoslari mustahkamlanib, LCR va NSFR kabi xalqaro standartlar tatbiq qilinmoqda. Shu bilan birga, ayrim holatlarda resurslarning noto'g'ri joylashuvi, uzoq muddatli likvidlik xavflari va makroiqtisodiy barqarorlikni tahdid ostiga oluvchi omillar mavjudligi kuzatilmoqda.

Pul bozori – bu qisqa muddatli moliyaviy resurslar bilan ta'minlash va ularni qayta taqsimlash jarayonlari amalga oshiriladigan muhim iqtisodiy maydon bo'lib, u nafaqat tijorat banklarining operatsion faoliyatini, balki butun moliyaviy tizim barqarorligini ham belgilab beradi. Ushbu bozor orqali likvidlikni ta'minlash, foiz stavkalarini tartibga solish va monetar siyosatning uzluksiz ishlashi mumkin bo'ladi. Ayniqsa, likvidlikning yetarli darajada bo'lishi tijorat banklarining o'z majburiyatlarini o'z vaqtida bajarishi, kreditlash hajmini optimal darajada saqlab turishi va moliyaviy vositachilik faoliyatini izchil amalga oshirishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi globallashtirish va moliyaviy integratsiyalashuv sharoitida tijorat banklari likvidlikni samarali boshqarish orqali nafaqat o'z moliyaviy barqarorligini saqlab qolishga, balki pul bozori muvozanatini ta'minlashga ham xizmat qilmoqda. Chunki tijorat banklari pul bozori ishtirokchilari sifatida qisqa muddatli resurslarni jalb qilish, moliyaviy instrumentlar bilan savdo qilish, Markaziy bank bilan o'zaro operatsiyalarni amalga oshirish orqali pul massasini aylanishga chiqaradilar. Shu boisdan likvidlikning talab va taklifga mos taqsimlanishi, resurslar oqimini samarali yo'naltirish, ayniqsa, turli makroiqtisodiy shoklar fonida, nihoyatda muhim ahamiyatga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

J.M. Keynesning "Umumiy nazariya" asarida pul ta'minoti va likvidlik afzalligi nazariyasi asos qilib olingan. Keynesga ko'ra, pulga bo'lgan talabning yuqoriligi likvidlikni ushlab turish istagiga bog'liq bo'lib, bu foiz stavkalarining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu g'oya zamonaviy bank likvidligi boshqaruvi asoslarini shakllantirishga xizmat qilgan[2].

M. Fridmanning monetarizm nazariyasi esa pul massasining nazoratini pul bozoridagi barqarorlikni ta'minlovchi asosiy vosita deb hisoblaydi. Unga ko'ra, pul bozoridagi likvidlik haddan ziyod bo'lsa – inflyatsiya, kam bo'lsa – iqtisodiy pasayish yuzaga keladi. Ushbu yondashuvlar bugungi bank amaliyotida foiz stavkasi va pul massasi siyosatining uzviyligini belgilaydi[3].

A.S.Usmanov, M.B.Hamidulin, M.T.Qodirov va boshqalar tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini baholash, xususan, likvidlikni boshqarish bo'yicha ilmiy maqolalarida bank balanslari, kredit-depozit nisbati, MB intervensiyalari kabi amaliy mexanizmlarni yoritgan[4].

O'zbekiston sharoitida bank tizimidagi likvidlik va pul bozori munosabatlari bo'yicha o'tkazilgan ilmiy izlanishlar soni so'nggi yillarda ortib bormoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan e'lon qilinadigan "Pul-kredit siyosati sharhlari" (2021–2024) va yillik hisobotlarda tijorat banklarining likvidlik holati, bozor mexanizmlari va foiz stavkalari tahlili muntazam keltiriladi[5].

Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) tomonidan e'lon qilingan O'zbekiston bo'yicha moliyaviy sektor barqarorligi haqidagi tahliliy hisobotlar (Financial Sector Assessment Program – FSAP)da likvidlik xavflari va ularning tizim barqarorligiga ta'siri chuqur tahlil qilingan[6].

Basel III standartlari doirasida LCR (Liquidity Coverage Ratio) va NSFR (Net Stable Funding Ratio) ko'rsatkichlari banklar likvidligini xalqaro mezonlarda baholash uchun ishlab chiqilgan bo'lib, Bank for International Settlements (BIS) tomonidan e'lon qilingan. Ushbu standartlar moliyaviy inqirozlar fonida banklarning likvidlik xavfini kamaytirish maqsadida ishlab chiqilgan va hozirda ko'plab mamlakatlar, jumladan O'zbekiston tomonidan ham qabul qilingan[7].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotning metodologik asosi sifatida iqtisodiy tahlil va moliyaviy monitoring tamoyillariga asoslangan kompleks yondashuv qabul qilindi. Tadqiqotda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligini aniqlash, uni baholash indikatorlarini aniqlashtirish hamda pul bozori barqarorligiga bo'lgan ta'sirini empirik asosda aniqlash maqsad qilingan.

TADQIQOT NATIJALARI

Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining 2020–2024-yillardagi moliyaviy hisobotlari, Markaziy bank chiqargan pul-kredit siyosati sharhlari, REPO operatsiyalari va likvidlik ko'rsatkichlari bo'yicha statistik ma'lumotlar asosida chuqur tahlil olib borildi. Quyidagi asosiy natijalar aniqlandi.

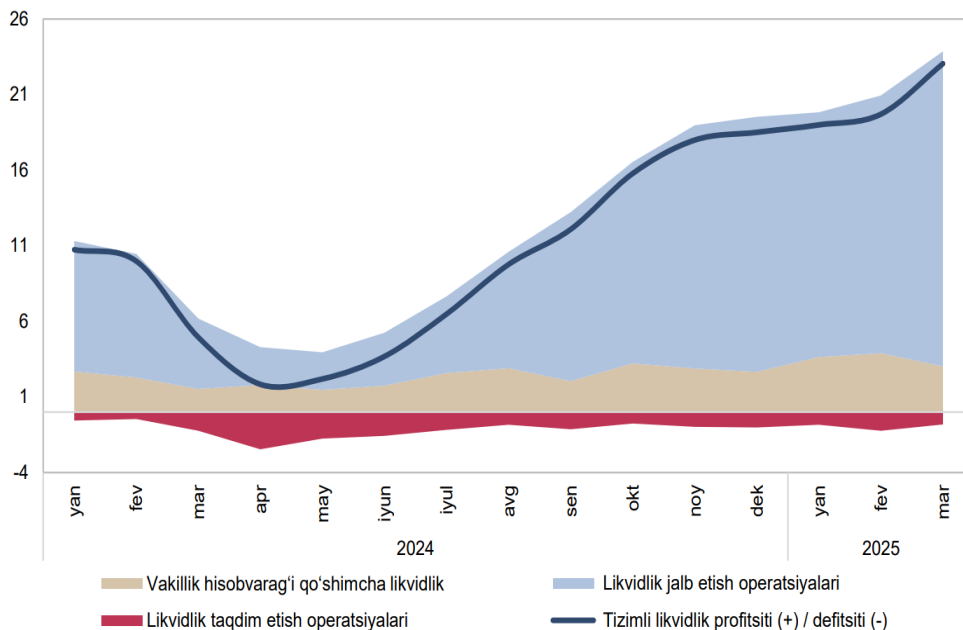
1-jadval. Tijorat banklari likvidlik ko'rsatkichlari

Yillar	LCR (%)	NSFR (%)	Kredit-depozit nisbati (%)
2020	109.5	91.0	77.6
2021	115.2	92.7	80.2
2022	122.4	93.1	79.8
2023	127.8	91.3	82.6
2024	125.0	94.0	85.0

Jadval ma'lumotlariga ko'ra 2020-yilda 109,5 % bo'lib, Basel III minimal talabidan (100 %) yuqori bo'lgan 2021–2023-yillar oralig'ida esa LCR ko'rsatkichi barqaror ravishda oshgan 115,2 % → 122,4 % → 127,8 %. 2024-yil 125,0 % ozgina pasayish qayd etilgan, biroq xavf darajasi mavjud emas. LCR bo'yicha tijorat banklari qisqa muddatli likvidlik majburiyatlarini to'liq bajarish imkoniyatiga ega. Bu resurslarning tezkor va samarali boshqarilayotganini bildiradi.

NSFR (Net Stable Funding Ratio) – uzoq muddatli moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichi esa 2020-yilda 91,0 % – minimal normativ darajadan past bo'lgan 2021–2022-yillarda esa ozgina yaxshilanish – 92,7 % va 93,1 %. 2023-yilda 91,3 % – pasayish kuzatilgan bo'lib, 2024-yil 94,0 % – nisbiy yaxshilanish bo'lishi kutilmoqda. NSFR ko'rsatkichi hanuzgacha 100 % talabidan past bo'lib, bu banklarning uzoq muddatli resurslar manbalariga to'liq ega emasligini ko'rsatadi. Bu esa pul bozori barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

1-diagramma. Bank tizimidagi umumiy likvidlik holati, trln so'm

Diagrammada ma'lumotlariga ko'ra 2025-yilning I choragida bank tizimi likvidligi profitsitda shakllanib, umumiy likvidlik profitsiti o'rtacha 20,6 trln so'mni tashkil etdi. Chorak davomida byudjet amaliyotlarining oshiruvchi ta'siri hisobiga dekabr oyidagi kunlik o'rtacha 18,5 trln so'mdan mart oyida 23 trln so'mgacha oshdi. Likvidlik profitsiti I chorakning yanvar va fevral oylarida sezilarsiz o'sib, mos ravishda, o'rtacha 19 va 19,7 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, mart oyida ushbu ko'rsatkich o'rtacha 23 trln so'mga yetib, 2024-yilning dekabr oyiga nisbatan 4,5 trln so'mga o'sdi. 2025-yilning I choragi davomida depozitlar hajmida kuzatilgan yuqori o'sish sur'atlari hisobiga bank tizimining umumiy o'rtachalash talabi 14,2 trln so'mni tashkil etdi. Bunda, banklarning vakillik hisob varag'ida o'rtacha 3,5 trln so'mlik qo'shimcha likvidlik shakllanib, to'lovlar uzluksizligining to'liq ta'minlanishiga xizmat qildi.

XULOSALAR VA TAKLIFLAR

O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimi barqarorligini ta'minlashda pul bozori va tijorat banklarining o'zaro hamkorligi muhim ahamiyatga ega bo'lib, ayniqsa likvidlikni boshqarish samaradorligi ushbu tizimda markaziy o'rinni egallaydi. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda O'zbekiston tijorat banklarida

qisqa muddatli likvidlik ko'rsatkichlari (LCR) xalqaro standartlarga muvofiq darajada saqlanib kelmoqda, biroq uzoq muddatli moliyalashtirish (NSFR) ko'rsatkichlari ba'zi banklar kesimida optimal darajadan past bo'lishi kuzatilmoqda.

Shuningdek, pul bozorining institutsional infratuzilmasi asta-sekin takomillashayotgan bo'lsa-da, banklararo operatsiyalarning nisbatan past ulushi, diversifikatsiyalangan moliyaviy instrumentlarning yetarli emasligi va riskni boshqarish tizimlarining texnologik darajasi mavjud muammolar sirasiga kiradi. Tahlil natijalari asosida tijorat banklarida likvidlik boshqaruvi samaradorligini oshirish orqali pul bozorining izchil ishlashi, foiz stavkalari barqarorligi va kreditlash faoliyatining muvozanatli rivojlanishi ta'minlanishi mumkinligi isbotlandi.

Tijorat banklarining likvidlikni samarali boshqarishi orqali pul bozori barqarorligi, makroiqtisodiy muvozanat va moliyaviy tizimning izchil ishlashi ta'minlanadi. Taklif etilgan mexanizmlar amaliyotda qo'llanilsa, O'zbekiston moliyaviy sektorida risklarga bardosh, samarador va investitsiyaviy jozibador bank tizimini shakllantirish imkoniyati yanada oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992- sonli "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni //Qonun hujjatlari. <https://lex.uz/en/docs/-4811025>
2. J.M. Keynes, (1936). The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan. <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory/>
3. M. Friedman, (1968). The Role of Monetary Policy. American Economic Review, 58 (1), 1–17. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj /<https://www.aeaweb.org/aer/top20/58.1.1-17.pdf>
4. A.S.Usmonov, M.B.Hamidulin, M.T.Qodirov, (2022). Tijorat banklarida likvidlikni boshqarish strategiyalari. Iqtisodiyot va moliya, 4(10), 45–58. <https://academicsbook.com/index.php/iir/article/view/2205>
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2021–2024). Pul-kredit siyosati sharhlari. Rasmiy hisobotlar. www.cbu.uz.
6. Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF). (2023). Uzbekistan Financial Sector Assessment Program (FSAP). Washington, D.C.: World Bank Group. www.cbu.uz.
7. Bank for International Settlements (BIS). (2011). Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. Basel Committee on Banking Supervision. <https://www.bis.org/publ/bcbs189.htm>
8. Basel Committee on Banking Supervision. (2014). Basel III: The Net Stable Funding Ratio. Bank for International Settlements. <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2014/106/article-A001-en.xml>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>